

ХУЛОСАИ

**Комиссияи эксперти Шӯрои диссертационии 6D.KOA-003-и назди
Донишгоҳи миллии Тоҷикистон оид ба диссертатсияи номзади
Олифтаева Жола Абдулнӣёзовна дар мавзӯи «Салби кислотаҳои гуминӣ
аз ангиштҳои Тоҷикистон, таҳқиқ ва модификатсияи онҳо бо фуллерен
C₆₀, дар мисоли кислотаҳои гуминии ангишти “Шӯроб”», ки барои
дарёфти дараҷаи илмии номзади илмҳои химия аз рӯйи ихтисоси 02.00.03
- Химияи органикӣ**

Комиссияи эксперти Шӯрои диссертационии 6D.KOA-003-и назди
Донишгоҳи миллии Тоҷикистон: раискунанда – доктори илмҳои химия,
профессор Бандаев С.Г. ва аъзоёни комиссия доктори илмҳои химия,
профессор Қодиров А.Х, номзади илмҳои химия, дотсент Олимов Р.А.
мувофиқи мутобиқи банди 2. Низомнома дар бораи Шӯрои дифои
рисолаҳо барои унвони илмии номзади илм, дараҷаи доктори илм (бо
фармони Вазорати маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон, таҳти рақами
505 аз 26 ноябри соли 2016 тасдиқ шудааст), дар асоси шиносӣ бо
рисолаи номзади Олифтаева Жола Абдулнӣёзовна ва муҳокимаи
баргузоршуда хулосаи зеринро қабул кард:

Мубрамаи ва зарурати баргузори таҳқиқот аз рӯйи мавзӯ: Моҳияти
моддаҳои гуминӣ дар миёнаи асри XIX маълум гардид. Таҳқиқотҳо оид
ба моддаҳои фаъоли таркиби торф, ангишт, сиёхҳоқҳо ва обҳои
зеризаминӣ ва ҷангалҳо нишон доданд, ки ҳангоми салби моддаҳои
таркиби онҳо, як қисм моддаҳои органикии фаъол дар шакли комплекс
аз онҳо ҷудо мешаванд. Баъдтар муайян карда шуд, ки ин моддаҳои
табӣ таркибан аз полиангиштҳо, пептидҳои дорӣ 20 боқимондаи
аминокислотаҳо, витаминҳо, моддаҳои минералӣ, стеринҳо, гормонҳо,
кислотаҳо, кислотаҳои рағанӣ, полифенолҳо, кетонҳо, флавоноидҳо,
флавонолҳо, катехинонҳо, моддаҳои дубилӣ, хинонҳо, изофлавонолҳо иборат
буд, дар шакли кластер (муттаҳидшуда) вомерӯранд. Истифодаи
моддаҳои гуминӣ, баъди омӯхтани хосиятҳои химиявӣ биологӣ ва аз
ҷиҳати илмӣ асоснок намудан дар амалия оғоз шуд.

Бори аввал истифодаи препаратҳои аз моддаҳои гуминӣ ҳосил
кардашуда дар тиб ва ветеринария аз соли 1967 сар шуда буд. Афзалият-
нокии препаратҳо нисбат ба препаратҳои мавҷудбуда хеле баланд буд.
Онҳо хосияти хеле зиёди баландэффакти муолиҷавӣ доранд ва барои
табобати бемориҳои зиёд истифода мешаванд.

Ҳамаи хусусият, моҳият ва аҳамияти ин моддаҳо ба назар гирифта
унвонҷӯ тасмим гирифтааст, ки кислотаҳои гуминиро аз таркиби
ангиштҳои Ватанӣ салб намуда, ҳаматарафа мавриди омӯзиш қарор

диҳад ва то қадри имкон кислотаҳои гуминиро бо нанокarbon C_{60} , ки ҳамчун фуллерен C_{60} қабул шудааст модификатсия намуда, дар шакли комплекси C_{60} кислотаҳои гуминӣ (C_{60} - КГ) ҳосил намояд ва хосиятҳои доругии онро бар зидди бемориҳои вирусӣ, бактериявӣ, патологӣ ва ҳоказо дар оянда бо таври васеъ омӯзад.

Ҳадафи таҳқиқот. Муайян намудани миқдори элементҳои химиявӣ ва моддаҳои гуминии б-ҳавзаии ангиштҳои кишварамон. Салби кислотаҳои гумини аз таркиби ангиштҳо ва таҳқиқи васеи онҳо. Модификатсияи кислотаҳои гуминӣ бо наномолекулаи C_{60} ва омӯзиши хосияти антивирусии комплекси C_{60} -КГ дар натиҷаи модификатсия ҳосилкардашуда, дар мисоли сирояти вируси гепатити С.

Навгони илмӣ таҳқиқот. - Бори аввал бо усули атоми-эмиссионӣ таркиби элементҳои химиявии ангиштҳои б- ҳавзаии кишвар: «Шӯроб», «Фон-Яғноб», «Зиддӣ», «Сайёд», «Куртегин» и «Назар-Айлоқ» омӯхта шудааст.

- Бо истифодаи се усули химиявӣ аз таркиби ангиштҳои дар боло номгӯй шуда, кислотаҳои гуминӣ салб карда шуда, миқдори онҳо ва баромади онҳо бо фоиз муайян карда шуд.

- Ҳолати агрегативии сифатии компонентҳои таркиби кислотаҳои гуминӣ бо истифодаи усулҳои физикию-химиявӣ: ИС-, РМЯ-, спектри массавӣ ва электрофорез омӯхта шудааст.

- Аввалин маротиба бо истифодаи фуллерен C_{60} молекулаи кислотаи гуминии аз таркиби ангишти «Шӯроб» салб карда шуда модификатсия карда шуда, маҳсули ҳосилшуда дар шакли комплекси C_{60} -ГК ҷудо карда шудааст.

- Муайян карда шудааст, ки комплекси C_{60} -ГК хосияти баланди зиддивирӯсӣ муқобили афзоиши сирояти вируси гепатити С зоҳир намуда, репликатсияи (авҷгирии) вируси гепатити С дар ҳуҷайраҳои vero (v) (аз гурдаи маймуни сабзи Африқои ҷудо кардашуда), ки бо инфексияи вируси гепатити С захролуд кардашуда буданд, қатъ гардонидаст.

- Таҳқиқоти химиявии микро- ва макроэлементҳои таркиби б-ҳавзаии ангиштҳои кишвар ва кислотаҳои гуминии аз таркиби онҳо бо роҳи химиявӣ салб кардашуда, сохт ва структураи онҳо гузаронида шудааст. Модификатсияи кислотаҳои гуминӣ тавассути нанокarbon C_{60} гузаронида шуда, комплекси C_{60} -ГК ҳосил карда шудааст ва фаъолияти зиддивирӯсии он дар мисоли сирояти вируси гепатити С дар ҳуҷайраҳои vero (v), ки бо вируси гепатити С захролуд кардашуда буданд, омӯхта шудааст. Дар натиҷа муайян гардид, ки комплекси C_{60} -ГК ба сифати аддукт ҳамчун реагенти зиддивирӯсӣ аз доруи истифодашавандаи зидди ин вирус рибаварин, хеле афзалониятнок ва беҳатар мебошад.

Аҳамияти назарии таҳқиқот. Натиҷаҳои илмӣ ба дастовардашуда, аҳамияти фундаменталӣ дошта, ҷиҳати тазориб ва амалӣ барои технологияи коркарди ангиштҳои Ватанӣ ва салби кислотаҳои гуминии таркиби онҳо, ки моддаҳои фаъоли биологӣ моҳияти баланд дошта

мебошад, дар оянда мо объекти (манбаи) васеи таҳқиқоти илмӣ хоҳанд буд.

Аҳамияти амалии таҳқиқот. Барои технологияи коркарди ангиштҳои Тоҷикистон ва муайян намудани таркиби химиявии ангиштҳо дар дурнамо ибтиқори навин хоҳад буд. Аз таркиби ангиштҳо салби кислотаҳои гуминӣ ва истифодаи онҳо дар хоҷагии халқ ва тиб, суботкорӣ барои технологияи коркарди ангиштҳо ҳамчун дастур метавон дар муассисаҳои илмӣ ва донишгоҳҳои технологӣ ва соҳавӣ мавриди истифода қарор гирад. Модификатсияи КГ аз таркиби ангишти Шӯроб салб кардашуда дар намуди комплекс бар зидди сирояти вируси гепатити С санҷида шуда натиҷаи баланд гирифта шудааст, ки метавонад дар оянда барои тайёр намудани дору бар зидди вируси гепатити С истифода шавад.

Ингишори натиҷаҳои диссертатсия. Феҳрасти асоси маводи диссертатсия дар ҳаҷми 10 мақолаҳои илмӣ ва фишурдаи мақолаҳо нашр гашта моҳияти асосии диссертатсияро ифода менамоянд. Аз ин шумораҳо 3-мақола дар маҷаллаҳои тақризшавандаи ҚОА назди президенти ҷумҳурии Тоҷикистон ва Федератсияи Россия ва 7 мақола дар шакли фишурда дар мақолаҳо маводи конференсияҳои байналмиллалӣ ва ҷумҳуриявӣ нашр гардидаанд.

Сохтор ва ҳаҷми диссертатсия. Диссертатсияи дар ҳаҷми 126 саҳифаи ҷопи компютерӣ иборат буда, аз муқаддима ва 3 боб-шарҳи адабиёт, баррасии натиҷаҳои таҷрибавӣ, қисми таҷрибавӣ, хулосаҳои асосии кор ва рӯйхати адабиёт, ки аз 126 манбаъ иборат аст, таркиб ёфтааст. Рисола аз 14 расм, 2 нақша ва 19 ҷадвал иборат аст.

Ҳаҷми аслияти диссертатсия 89,9% аз ҳаҷми умумии матн; иқтибоси танзими дуруст 0,29%; иқтибоси ҳуҷҷат 10,53%, худиктибосӣ 0,0%, аз ҷониби довталаб барои гирифтани унвони илмӣ дар ҳаммуаллифӣ, бе ишора ба ҳаммуаллифон, ки муайян карда нашудаанд, иҷро карда мешавад.

Кори диссертатсионӣ Олифтаева Ж.А., ки барои гирифтани унвони илмии номзади илмҳои химия пешниҳод шудааст, ба талаботи Комиссияи олии аттестатсионии Федератсияи Россия ва ҚОА назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ҷавобгӯ мебошад ва муаллифи он барои салби кислотаҳои гуминӣ аз ангиштҳои Тоҷикистон, омӯхтани хосиятҳои физикӣ-химиявӣ, муайян намудани миқдори микроэлементҳо ва пайваст намудани кислотаҳои гуминӣ бо фуллерен C₆₀ сазовори гирифтани унвони илмии номзади илмҳои химия аз рӯи ихтисоси 02.00.03- Химия органикӣ мебошад.

Комиссия тавсия медиҳад:

1. Қабули дифоъ дар шӯрои диссертатсионии 6D.ҚОА-003 дар Донишгоҳи Миллии Тоҷикистон рисолаи номзодии Олифтаева Жола Абдулнӣёзовна дар мавзӯи «Салби кислотаҳои гуминӣ аз ангиштҳои Тоҷикистон, таҳқиқ ва модификатсияи онҳо бо фуллерен C₆₀, дар мисоли кислотаҳои гуминии ангишти “Шӯроб”», ки барои дарёфти дараҷаи

илми номзади илмҳои химия аз рӯи ихтисоси 02.00.03 - Химияи органикӣ мебошад.

2. Ҳамчун муқаризони расмӣ таъин шаванд:

-Бандаев Сирочиддин Гадович - доктори илмҳои химия, профессори кафедраи химияи органикӣ ва биологияи Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон ба номи С.Айни.

-Бобиев Холмурод Абдулвадутович – номзади илми химия, дотсент мудири кафедраи химияи Донишгоҳи Аграрии Тоҷикистон ба номи Ш.Шотемур.

3. Ба ҳайси муассисаи тақриздихандаи диссертатсия Донишгоҳи техникӣ Тоҷикистон ба номи академик М.С.Осимӣ, кафедраи «Қорқарди энергиябарандаҳо ва хизматрасонии нафту газӣ» таъин карда шавад.

Раиси комиссия:

Д.и.х., профессор

С.Г. Бандаев

Аъзои комиссия:

Д.и.х., профессор

А.Х. Қодиров

Н.и.х., дотсент

Р.А.Олимов